

Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár

Erdélyi magyar szótörténeti tár

= **Dictionar istoric al lexicului maghiar din Transilvania**

= **Historisches Wörterbuch**

des siebenbürgisch-ungarischen Wortschatzes.

/ ... gyűjt. és szerk. Szabó T. Attila ;

szerk.-mtársak: Vámszer Márta, Daly Ágnes, Kósa Ferenc, Fazakas Emese,
Zsemlyei János, András Zselyke [et al.].

Budapest : Akad. K. ; Bukarest : Kriterion, 1975-

Főszerk. a 8. kötettől Vámszer Márta, a 12. kötettől Kósa Ferenc

Az 1-4. köt. 1975-1984 között a bukaresti Kriterion Könyvkiadónál jelent meg

A 9. kötettől közread. az Erdélyi Múzeum-Egyesület

ISBN : 963-05-6516-1

973-26-0339-9

[OSZK OPAC link](#)

ELŐSZÓ (Szabó T. Attila)

A magyar szófejtő-szótörténeti kutatás ugyan *Sajnovics János* és *Gyarmathi Sámuel* munkásságával már a XVIII. század második felében, illetőleg a nyomába lépő század elején megindult, erőre kapásához azonban nem volt elégséges az, hogy az

Akadémia

a

Nyelvemléktár

, valamint más történeti források köteteinek közzétételével középmagyar kor végi és új magyar kor eleji nyelvemlékeinknek gazdag sorozatát bocsátotta a kutatás rendelkezésére. A magyar nyelv finnugor rokonságának tisztázása érdekében folytatott harc eldőlte után a múlt század végén a magyar nyelvtörténeti és a finnugor összehasonlító nyelvtudományi vizsgálódások előrehaladásával, már csak a szótörténeti kutatások fellendítése érdekében is, „mind szükségesebbé, s már halaszthatatlanná vált egy olyan gyűjteményes műnek a megalkotása, mely a történeti magyar nyelvnek hiteles adatokkal támogatott szókincsét magában foglalja” (NySz Előszó). A régi magyar szókincs mentől teljesebb feltárásának ilyen irányú igénye teremtette meg a magyar szótörténeti kutatásnak mindmáig nélkülözhetetlen kincsestárát, a

Magyar Nyelvtörténeti Szótár

három hatalmas kötetét. E szótár két szerkesztője,

Szarvas Gábor

és

Simonyi Zsigmond

ugyan középkori kódexeink anyagán kívül a nyelvújítás kezdő koráig feldolgozta a nyomtatott munkák szóanyagát is, a szerkesztők érdeklődési köre azonban nem terjedt, nem terjedhetett ki a levél- és kéziratárakban rejtekező végeláthatatlan anyagra.

A történeti forráskiadványok múlt századi gazdag sorozata és a levéltári anyag ismerete

serkentette *Szamota Istvánt* arra, hogy a szótörténeti vizsgálódás számára éppen a levéltárakban felhalmozódott, de eladdig a figyelem körén kívül rekedt anyagot aknázza ki és bocsássa a kutatók rendelkezésére. Szamota ilyen irányú vállalkozását korszakos jelentőségűvé tette az ó- meg a középmagyar kori szórvány- emlékek és a XVI—XVIII. századi magyar nyelvű szövegek szótörténeti szempontból való jelentőségének felismerése. A rendkívül fontos történeti lexikográfiai munka, a **Magyar Oklevél-szótár** –

Szamota tragikusan korai halála után –

Zolnai Gyula

szerkesztésében páratlan értékű történeti szókincsével valóban nagy lendületet adott a magyar nyelvtörténeti és különlegesen éppen a szótörténeti kutatásnak. Csak e két nagy magyar szótörténeti kincsestár, a

NySz

és az

OkISz

megteremtése után kerülhetett sor

Gombocz Zoltán

és

Melich János

hatalmas méretűre tervezett, de – sajnos – torzóban maradt

Magyar Etymologiai Szótára

szófejtő-szótörténeti munkálatainak megindítására. Ugyancsak ez a két történeti szótár szolgáltatott szótörténeti adalékaival szilárd alapot minden későbbi magyar

etimológiai-szótörténeti fejtegetés, valamint az ilyen jellegű összefoglaló lexikográfiai munkák:

Bárczi Géza

Magyar Szófejtő Szótára

és

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára

számára is.

A magyar szótörténeti anyaggyűjtés viszonylagos szegénysége és fogyatékoságai késztették, készítették e sorok íróját már évtizedek óta arra, hogy a gyűjtésbeli hiányok, fogyatékoságok valamelyes pótlása, kiküszöbölése céljából egy új, az eddigieknél valamivel gazdagabb szótörténeti gyűjtemény anyagának egybe-hordására, illetőleg az egybegyűjtött anyag közzétételére vállalkozzék.

Az ilyen irányú vállalkozásban a gyűjtőnek már eleve is bizonyos egyoldalúsággal kellett számolnia. Ugyanis egyrészt a munkahelyhez kötöttség térbeli lehetőségei, másrészt meg a szótörténeti kutatás nyelvföldrajzi igényei területi korlátokat állítottak az ilyen célkitűzés megvalósításában forgolódó elé. Éppen azért e sorok írója csak arra vállalkozhatott, arra kényszerült vállalkozni, hogy a számára elérhető erdélyi keletkezésű levéltári anyag földrajzi korlátainak tekintetbe vételével vonja meg a szótörténeti érdeklődés területi határait. Így született meg előbb egy erdélyi magyar oklevél-szótár, majd végleges formájában az **Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár**

(

SzT

) terve.

Jóllehet a szinte félévszázada indult tervmunka végzésére e sorok írója magában vállalkozott, a kutatás rendjén tapasztalt őszinte segítőkészségről legalább futólag tanúbizonyságot kell

tennie. Kegyeletes hálával tartozik elsősorban is a felejtethetlen Mester, az **Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára**

egykori vezetője,

Kelemen Lajos

múzeumi és levéltári főigazgató emlékének. A levéltári kutatás bővületét a Mester ismertette meg vele, és a múzeumi levéltár rengetegében a halálosan súlyos betegség kezdetéig tájékoztatásával mindenkor Ő segítette. Köszönettel adózik e sorok írója a kolozsvári

Akadémiai és az Állami Levéltár

vezetőinek a kutatás engedélyezéséért, valamint e két intézmény tudományos személyzetének azért a fáradhatatlan segítőkészségért, amely a kutató-gyűjtő és ellenőrző munka rendjén rendkívüli mértékben megkönnyítette a terv valóra váltásán fáradozó kutatónak és szerkesztőnek minél gazdagabb, mentől megbízhatóbb anyag feltárására irányuló igyekezetét. Ugyancsak hálával gondol a szerkesztő az

Országos Levéltár

, valamint az

Erdélyi Református Egyházkerület Gyűjtő-levéltára

vezetőire a kutatásban nyújtott előzékeny támogatásért.

Most, mikor a **Szótörténeti Tár** I. kötete útnak indításával a csaknem félszázados kutatómunka rendjén alakulató terv valóra válása végre kezdetét veszi, a tervezgetőnek hálás elismeréssel kell adóznia a

Kriterion Könyvkiadó

vezetőségének és elsősorban igazgatójának,

Domokos Gézának

, hogy a vállalkozás tudományos jelentőségét felismerve e szótörténeti adattár közzétételének nem csekély gondját-terhét magára vállalta. Talán a Kiadó a szerkesztővel együtt nem csatlakozik meg abban a hiedelmében, hogy ez a Tár három nyelvű értelmezéseivel – hiányai és fogyatékoságai ellenére – a továbbiakban használható kézikönyve lesz nemcsak a magyar nyelvtörténet művelőinek, hanem az erdélyi művelődéstörténet sok-sok kérdése iránt érdeklődő magyar kutatók mellett a román és a szász történeti jellegű kutatások munkásainak is.

Kolozsvár, 1972 júniusában